

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

HÍRLAPTÁRI PROBLÉMÁK.

— Hiányok. — A kötelespéldányok beszolgáltatásának elmulasztása. — A kötetés nehézségei. — Dokumentációs szolgálat. — Bibliográfia és szak-katalógus.

A hírlap a könyvtárakban nem tartozik azok közé a becsült, féltett kincsek közé, mint a régi könyvanyag. Hírlapot mindenki járát, naponként vásárol és használ el csomagolásra, fűtéskor alágyujtásra, vagy dob a szemétkébe. A hírlappal, újsággal szemben, amely több tízezer, vagy több száz példányban kerül, fillérékért az utcára és az előfizető asztalára és amelynek sorsa fidibusz, — egyik napról a másikra való megsemmisülés, senki sem érzi kíméletre kötelezve magát, senki sem érez sajnálatot, lelkiismereti furdalást, ha eltépi. Villamoson, vonaton, elolvassván az ember az újságot —, eldobja. Csak addig szükséges, míg elolvassuk, vagy átfutván főcímeit, megállapítjuk, hogy nem érdemes végigolvasni.

Pedig a hírlap, az újság évkönyvszerű történetírás: a világ, egyes országok, megyék, városok története naponként vagy hetenként regisztrálva. Valamikor, a történetírás kezdetén, csak az évek egyes döntőfontosságú, nagy eseményeit jegyezték föl az évkönyvírók, ma a hírlapírók minden nap vagy hét minden érdekes, vagy említésre méltónak látszó politikai, városi, egyesületi, időjárási, gazdasági, pénzügyi, bűnügyi, tudományos, irodalmi és testgyakorlati eseményét megírják, nem az utókorra gondolva ugyan, de mégis ennek számára is. A jövő történetírója a mai újságok alapján bármely nagy napnak nemcsak mellékeseményeit, hanem hangulatát is megrajzolhatja a hírlapforrások, mintegy politikai, társadalmi naplók alapján. Fontos tehát, hogy ezek a naplók, ezek a számtalan példányban megjelenő krónikás évkönyvek legalább egy példányban megőriztessenek és fennmaradjanak az utókor történetírói számára.

Bár van országos „Hírlaptár“, a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának egyik alosztályaként s törvény kötelez minden nyomdát, illetőleg kiadót minden egyes hírlapszám beszolgáltatására (a változatokról a törvény kifejezetten nem

beszél) s az Országos Széchényi Könyvtárt ezek megőrzésére, mégis rendkívül nagy azoknak az újságköteteknek a száma, amelyek — bár a kötelespéldányokról szóló törvény után jelentek meg — csonkán, hiányosan — vagy egyáltalán nincsenek meg a Hírlaptárban.

Az avatatlan persze hajlandó azonnal vádat emelni a Hírlaptár régi tisztviselői ellen, azt hívén, hogy ez az ő mulasztásuk következménye. Pedig nem az.

A hiányok fő oka a nyomdász, meg a kiadó. Olykor mind a kettő értetlenül áll a törvény rendelkezéseivel szemben: tehernek tekinti azt, ami az ő termelésének fennmaradását biztosítja. Reklamációkra adott válaszáat olykor sértődött hangon így kezdi: „Az Önök Könyvtára fölszólított...“ Ilyenkor — akár telefonon, akár levélben — válaszolunk, hogy ez a könyvtár nem a miénk, illetőleg épp oly mértékben a miénk (akik felszólítottuk), mint az övék (akiket felszólítottunk), mert ez a könyvtár a nemzeté. S mi nem azért kérjük a be nem küldött számokat, mert a „mi“ könyvtárunknak szüksége van rájuk, hanem azért, mert a törvény úgy intézkedik, hogy a magyar nemzet számára minden nyomtatvány fennmaradjon. Még hozzá tehetnénk minden alkalommal azt is, hogy ez nem a „mi“ (könyvtárnokok) érdekünk, hanem elsősorban azoké, akik számára nyomdatermékek előállítására nevet, hírt, később emléket és halhatatlanságot biztosít. Az adminisztráció azonban nem minden nyomdában kifogástalan s a legnagyobb megértés mellett is gyakran megtörténik, hogy a nyomdász elfelejti a hiányzó 29. szám beküldését. Erre jön a per a kincstári jogügyi igazgatóság útján. Közben azonban a 29. szám a nyomdában elveszett. Nem tudják pótolni. A nyomdász megfizeti a bírságot, — az évfolyam pedig a könyvtárban csonkán maradt. A vak véletlen még bevetheti a könyvtárba a hiányzó számot, de ha nem, — *újfalu, vagy a cipőfelsőrészkészítők egy napjának, illetőleg hetének krónikája örökre megsemmisült az utókor történetírója számára. Pedig talán éppen ezek az újságszámok tudnának világot gyujtani az utókor történetírójában bizonyos fontos ipar-, gazdaság-, ár-, vagy helytörténeti kérdésben.

A másik fontos feladat a beérkezett lapok megőrzése és épségének biztosítása. Olymódon helyezni el az újságokat, hogy papirosuk, amely a papirosok leggyengébb fajtája, tehát a legkevésbé időálló, erős napfénytől meg ne sárguljon, nedves helyen vízfoltokat ne kapjon, meg ne penészedjék, szűk polcokon meg ne törjön s főként, hogy ne legyen összehajtogatva, mert a hajtásnál a gyenge papiros idővel magától eltörik. A hírlapokat tehát bekötve, száraz, emeleti raktárban, bekötve, úgy kell elhelyezni, hogy napfény ne érje. Sajnos, a

jelenlegi állapot az, hogy az évi hírlaptermésnek csak kis százalékát tudjuk beköttetni, a többiek két dekli közt, spárgával átkötve kerülnek a polcokra. Ha aztán ezeket a kötetlen évfolyamokat rendetlen, lelkiismeretlen olvasó használja, a számokat, sőt az egyes különböző számok egyes lapjait összekeveri, vagy ami még veszélyesebb, egyes lapszámokat kiemel és elvisz belőle. Őrizetlen pillanatban, minden lelkiismereti furdalás nélkül megteszi, hiszen a piacon filléreket érő, sőt hite szerint filléreket sem érő ócska újságról van szó. Ez — különösen régebben, amikor a Hírlaptár aggodalom nélkül adta kölcsön a hírlapokat magánosoknak, előfordulhatott, és pedig nemcsak a kötetlen, hanem a kötött példányoknál is. Különösen kompromittáló közleményeket semmisítették meg nagy számban (például a kommun után).

A hírlapanyagnak a jövő számára való megmentése érdekében szükséges volna minden újságnak és heti-, vagy havilapnak (a folyóiratokról nem is szólva), beköttetése, és teljesen kikölcsönzési tilalom alá helyezése olymódon, hogy még könyvtáraknak se lehessen kikölcsönözni. Idegen könyvtárakban nincs meg mindenütt az az ellenőrzés, ami az Országos Széchényi Könyvtárban, sőt előfordult, hogy hivatalos úton, bélyegzővel ellátott térítvényre kikölcsönözött hírlapköteteket magánosoknak, házi használatra kiadott a kölcsönvevő könyvtár.

Ma már a könyvtári hírlapanyag, sokak felfogása szerint, levéltári értékű anyag s laponként számolandó át a kutatónak, mint az oklevelek a levéltárakban. Ha ez a felfogás túlzott is, a tapasztalatok alapján mindenesetre szigorítani kell az ellenőrzést és teljesen meg kell szüntetni a kikölcsönzést. Folyóiratokra, melyeket könyvtárak és magánosok is gyűjtenek, tehát sok példányban maradnak fenn, ez a tilalom nem vonatkoznék.

A harmadik kérdés a hírlaptári dokumentáció kérdése. A múlt évben egy megszállt területi magyar testvérünk azzal a kéréssel fordult hozzánk, keressük ki az Egyetértés 1894—1896. évfolyamaiból a Philoméla című tárcát, vagy egyéb közleményt és lemásolva küldjük el neki. Ez a kutatás, mely eredménytelen maradt, két tisztviselőnek több munkanapját foglalta le. Ez alatt az idő alatt a részükre kiosztott munka szünetelt. — Más alkalommal hivatalos megkeresésre azt kellett megállapítanunk, hogy egy nagy politikai bűnperben a gyanúsítás mikor és melyik újságban jelent meg legelőször. — Törvényjavaslatok parlamenti tárgyalása alkalmával analógiaként gyakran nyúlnak vissza a múltba s ilyenkor az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptárát keresik meg, ahol a régi újságok megvannak. S ilyenkor a

Hírlaptár konkrét, vagy általánosságban jelzett adatok és cikkek után kutat.

Személyi hajszák alkalmával magánosok adatokat kutatnak ellenfeleik ellen. Útbaigazításért a Hírlaptárhoz fordulnak. Szabad-e a Hírlaptárnak ez utóbbi esetben magánosoknak útbaigazítást, felvilágosítást nyújtani? Elhallgathatja-e a tisztviselő, ha a keresett adatokról tudomása van? Általában meddig tartozik a Hírlaptár dokumentációs szolgálatot vállalni: egy évfolyamra, tíz évfolyamra, huszonöt esztendőre-e? Egy adatra, tíz adatra, vagy akár egy lexikon-terjedelmű adatgyűjteményre? S mi történik akkor, ha a kutató oly kérdésre kér adatokat, amely kérdést a könyvtári tisztviselő hosszas, fáradságos adatgyűjtés alapján már tisztázott, de kutatásainak eredményeit még nem volt alkalma publikálni? Csak útbaigazítást, tájékoztatást kell-e adnia (reference), vagy rendelkezésre kell bocsátania a legrejtettebb és legreménytelenebb helyeken talált adatot is?

Mindezek oly kérdések, melyeket a dokumentációs szolgálat megszervezése alkalmával előre tisztázni kell.

Gyakran fordulnak hírlaptári tisztviselőkhöz ily kérdésekkel: Milyen magyar divatlapok, vagy politikai újságok vagy vicclapok stb. voltak 1871-ben, 1881-ben, 1889-ben?

1867-ig van kronológikus bibliográfiánk (Kereszty: Hírlapok és folyóiratok 1867-ig), de 1867 után nincs. 1890-től kezdve néhány éven át a Magyar Könyvszemle évenként adott sajtó-bibliográfiát, legújabbban magánvállalkozások adnak áttekintést a magyar sajtóról (Wünscher Frigyes: Csonka-Magyarország sajtója 1927, 1928, 1930. U. a.: Sajtóalmanach, 1931. — Dr. Sziklay János és Szász Menyhért: A magyar sajtó évkönyve, 1935, 1936, 1937). De hogy 1867 és 1889 között milyen hírlapok és egyéb újságok, vagy folyóiratok jelentek meg, arról kronológikus bibliográfiai útmutató nincsen.

A tudományos kutatás megkönnyítése érdekében szükség volna mielőbb egy olyan sajtó-könyvészetre, amely az 1867—1890 között megjelent újságokról és folyóiratokról ad kimerítő teljességű, időrendi áttekintést. Az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptára régi, ideiglenes katalógus-céduláinak a szabályzat értelmében való átdolgozását, amelyet a Hírlaptár már néhány évvel ezelőtt megkezdett, mielőbb be kellene fejezni, s ezzel egyidejűleg szükséges volna a szakkatalógus elkészítése is. S ami a legfontosabb, gondoskodni kell a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárának Hírlaptárában férőhelyről, mert a jövő évi szaporulat számára a raktárakban már nincsen hely.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.